

Inleiding

Dr. Edward Kleemans (WODC)

Deze nieuwsbrief verschijnt bij de start van een nieuw CIROC-seizoen waarin wij opnieuw door middel van nieuwsbrieven en studiedagen een brug hopen te slaan tussen de (internationale) onderzoekswereld en de praktijk van beleid, opsporing en vervolging. Op 20 december vindt de eerstvolgende CIROC-studiedag plaats onder de titel 'East meets West'. Na de val van de Muur heeft 'het oude Europa' zich vooral zorgen gemaakt over de import van Oost-Europese criminaliteit. Maar het wegvallen van het IJzeren Gordijn heeft ook consequenties gehad voor de kansen van daders uit het Westen. 'East meets West' zal daarom ook vanuit een ander perspectief worden belicht: welke vormen van criminaliteit zijn vanuit het Westen geïmporteerd, welke nieuwe mogelijkheden zijn benut en welke vormen van samenwerking zijn tot stand gekomen? Op 21 februari 2007 richten we vervolgens onze blik op het fenomeen van de Italiaanse mafia. Met internationale mafia-experts zullen wij nagaan wat wij feitelijk weten over de Italiaanse mafia en afpersingspraktijken, en wat de relevantie daarvan is voor de Nederlandse praktijk. Het seizoen wordt afgesloten met een studiedag over luchthavens en de rol die zij spelen bij georganiseerde criminaliteit (9 mei 2007).

Deze nieuwsbrief opent met een bijdrage waarin Maite Verhoeven en Roelof Jan Bokhorst een overzicht geven van de lezingen en discussies op de geslaagde CIROC-studiedag over 'Smokkelparadijzen in het Caribisch gebied'. Daarna belicht Jos Kuppens de uitkomsten van een onderzoek naar georganiseerde diefstal in de wegtransportsector. Hans Moors bespreekt de problemen bij internationale samenwerking in ontnemingszaken. In de rubriek 'Onderzoek in het buitenland' geeft Maarten van Dijk een impressie van het 8e Cross-border Crime Colloquium in Tallinn. Deze nieuwsbrief wordt afgesloten met boeksignaleringen en een overzicht van de CIROC-studiedagen van het komend seizoen. Wij hopen u bij één of meer van deze studiedagen weer te mogen verwelkomen.

Analyse

Smokkelparadijzen in het Caribisch gebied

Drs. Maite Verhoeven (WODC) en mr. Roelof Jan Bokhorst (WODC)

Landen in het Caribisch gebied spelen van oudsher een rol in de smokkel van drugs, mensen en wapens. Over deze nog steeds actuele problematiek vond op 17 mei 2006 onder leiding van mr. Roelof Jan Bokhorst een drukbezochte CIROC-studiedag plaats. Sprekers en bezoekers uit het Caribisch gebied, de Verenigde Staten en Europa kwamen bijeen in Amsterdam en bogen zich over de smokkelcriminaliteit tussen het Caribisch gebied en de voormalige moederlanden.

De dag werd ingeleid door dr. Rosemarijn Hoeft van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land-, en Volkenkunde (KITLV). Ze verzorgde een historische introductie over wat ze noemde een fascinerende regio. Aan bod kwamen de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende

Inhoudsopgave

- ◆ Inleiding
- ◆ Analyse
 - Smokkelparadijzen in het Caribisch gebied
 - Georganiseerde diefstal in de wegtransportsector
 - Internationale samenwerking in ontnemingszaken
- ◆ Onderzoek in het buitenland
 - Cross-border Crime Colloquium
- ◆ Signaleringen
- ◆ CIROC-studiedagen

Caribische (ei)landen. Zo hebben de landen in de regio een grotendeels gezamenlijke geschiedenis van kolonisatie. Tegenwoordig hebben de landen verschillende constitutionele systemen met verschillende mate van onafhankelijkheid. Wat echter blijft is de bemoeienis van de VS en Europa met het beleid in de regio. Dit maakt het soms moeilijk voor de Caribische (ei)landen om als een eenheid op te treden. De banden tussen Caribische en Europese landen worden vaak nog sterk ervaren. Zo spreekt men in Brits/Caribische landen over Londen als 'second largest city' van het land en is voor veel Dominicanen New York de 'second largest city' van de Dominicaanse Republiek. Er werd dan ook gediscussieerd over de vraag of de regio is te bestempelen als 'post' koloniaal, of dat de bemoeienis van voormalige kolonisators verder gaat en er sprake is van neokolonialisme.

Professor Bob Hoogenboom van Universiteit Nyenrode plaatste fraude en het witwassen van geld in een Caribisch perspectief. Het Caribisch gebied is vanwege regels (of het ontbreken ervan) op het gebied van bankgeheim, belastingen, en de snelheid en gemak waarmee een bedrijf verworven kan worden, uiterst geschikt om financiële zaken te doen. Hij gaf aan dat er een aantal Caribische landen is dat zich door hun *offshore*markt goed leent voor het faciliteren van illegale geldstromen. Vanwege mazen in de internationale wetgeving vestigen duizenden bedrijven hun administratie op Tortola. Op websites worden openlijk verschillende landen met elkaar vergeleken als het gaat om aantrekkelijke offshore regelgeving voor internationale bedrijven. Volgens Hoogenboom is er bovendien een markt voor illegale financiële dienstverlening; er is een vage grens tussen wat legaal en wat illegaal geld is ('business has a dirty side'). Financiële netwerken breiden zich dan ook uit en gaan diensten verlenen aan criminele netwerken.

De aanpak van fraude en witwassen van geld is nog niet zo eenvoudig. Er is immers een gebrek aan openheid van internationale geldstromen. Bovendien schiet kennis over de financiële wereld vaak tekort. Het probleem is volgens hem van zo'n grote omvang en heeft zoveel betrokkenen dat de aanpak nauwelijks effect heeft. Daarbij geeft de rechtshandhaving geen prioriteit aan het witwassen van geld. De rechtshandhaving is volgens Hoogenboom te veel gericht op stereotype criminaliteit als drugs-handel ('nuts, sluts, and perverts'), terwijl het meeste criminele geld afkomstig is uit wapenhandel, corruptie, en fraude.

Professor Ivelaw L. Griffith van Florida International University/Radford University sprak over drugscriminaliteit en staatsveiligheid in het Caribisch gebied. Hij benadrukt dat het drugsprobleem multidimensionaal is en dat het veiligheidsprobleem één van die dimensies is. De pro-

blemen zoals geweld, kidnappings en liquidaties die het gevolg zijn van aanwezige drugshandel in het Caribische gebied zorgen voor angstgevoelens onder de bevolking. Vanuit het idee dat angst voor criminaliteit de vrijheid van mensen aantast, wordt in het veiligheidsbeleid van overheden de nadruk gelegd op criminaliteitsbestrijding. Veel Caribische landen hebben echter te maken met armoede en beschikken over beperkte middelen voor rechtshandhaving. De drugsbestrijding in het Caribisch gebied wordt dan ook vooral bepaald van buitenaf. Zo betaalt bijvoorbeeld de VS de vliegtuigen die drugstransporten opsporen. De aanpak van drugshandel heeft ook negatieve neveneffecten. Zo hebben uitgebreide controles effect op alle reizigers. Griffith benadrukt dat er gezocht moet worden naar een balans in de kosten en baten van drugsbestrijding. Hij vraagt zich af of er geen andere manieren zijn om het probleem op te lossen zoals legalisering, maar constateert dat tot nu toe niemand dat aandurfde. Drugsgeld wordt weer geïnvesteerd en overheden bieden hier weinig weerstand tegen, drugsmokkel lijkt hiermee een plaats in de economie te hebben verworven.

Professor Ben Bowling van King's College in Londen sprak over zijn onderzoek naar *'Transatlantic Policing- a Case Study of Caribbean Connections'*. In zijn onderzoek waar hij sinds 2002 mee bezig is, bekijkt hij relaties tussen rechtshandhavende instanties in Londen en het Caribisch gebied. Bowling heeft onderzoek gedaan naar de effecten en knelpunten van politietsamenwerking in Jamaica, Guyana, de Bahamas, Bermuda, Trinidad & Tobago, St. Vincent, en de Grenadines. Hij constateert dat lokale politiekorpsen in de Cariben voor de vraag staan om prioriteiten te stellen tussen terrorisme, drugs, orkanen, wapens, et cetera. Maar de vraag is op basis waarvan een korps prioriteiten moet stellen. Lokale politiediensten moeten een antwoord hebben op mondiale problemen en tegelijkertijd op lokaal niveau opereren. Bowling geeft het voorbeeld van een grote drugsoperatie waarbij door middel van surveillancevliegtuigen marihuanaplantages worden ontdekt. Een hele berg, begroeid met marihuana, wordt platgebrand. Maar het effect van een dergelijke omvangrijke operatie blijft een druppel op een gloeiende plaat omdat de drugs elders verbouwd zullen gaan worden. In termen van effectiviteit is het dus zeer de vraag of zo'n operatie nuttig is. Kenmerkend voor *transatlantic policing* in het Caribisch gebied is dat veiligheidsagenda's vorm gegeven worden door de VS en de UK. De vraag is wat de consequenties hiervan zijn. Caribische staten zijn blij met de middelen die ze ontvangen om meer veiligheid te verkrijgen, maar de vraag is welke prijs ze ervoor betalen met betrekking tot hun staatkundige (on)afhankelijkheid. Het effect van de transnationale investeringen op de drugsbestrijding is moeilijk of niet te meten. Hiervoor zijn nieuwe criminologische inzichten nodig.

Het interessante van CIROC-studiedagen is de samenkomst van de wetenschap en de praktijk van de opsporing. Naast wetenschappers spraken daarom ook vertegenwoordigers van opsporingsdiensten uit de Cariben. Said al Jadidi van het Recherche Samenwerkings Team op Curaçao vertelde over de taken van het RST. De Antillen zijn aantrekkelijk voor de smokkel van drugs vanwege de geografische ligging, de goede infrastructuur en de verbindingen met Europa. De eilanden hebben alles wat drugshandelaren nodig hebben. Transporten vinden op verschillende manieren plaats, bijvoorbeeld in containers en in vliegtuigen. Vanuit Colombia gaan de drugs naar Venezuela. Vandaar worden drugs langs de oostelijke Caribische eilanden naar de VS en Europa gesmokkeld. De geldstromen gaan de andere kant op met gebruik van 'freezones', ondergronds bankieren en de 'black market peso exchange'. Ook in boten en vliegtuigen wordt het geld weer terug naar Colombia gebracht. Om een vuist te kunnen maken tegen deze smokkel is het van belang om informatie op internationaal niveau te delen en om aan 'international targeting' te doen.

Het RST ziet dat bolletjesslikkers vanuit de Antillen een andere route kiezen om de 100% controles op Schiphol te omzeilen. Mevrouw Saphna Banga van de Serious Organised Crime Agency (SOCA) ziet ook dat andere routes worden gekozen om de controles tussen Jamaica en de UK te omzeilen. Banga vertelde over Operation Airbridge, een gezamenlijke

operatie van de Jamaicaanse politie en de opsporing in de UK. In 2001/2002 werd namelijk een toenemend aantal bolletjesslikkers vanuit Jamaica aangehouden. Het doel van de actie was om deze stroom te stoppen. De aanpak was een nauwe samenwerking tussen vliegvelden in Jamaica en in de UK. Daarnaast werd een uitgebreide publiciteitscampagne gestart ter preventie van de smokkel. Het effect van de operatie op de Britse drugsmarkt was moeilijk te meten. Hieruit maakt ze op dat de drugs in de UK niet alleen uit Jamaica komen. De bereidheid in Jamaica om mee te werken was groot, omdat er enorm veel Jamaicaanse vrouwen in Britse gevangenissen zaten vanwege smokkel.

De dag werd afgesloten met een forumdiscussie waarbij onder meer werd gediscussieerd over de legalisering van drugs en het aanpakken van de vraag naar drugs. Ook kwam glocal policing ter sprake: de mondiale en lokale aspecten aan het transnationale politiewerk.

Inhaalrace voor zwaargewichten.

Georganiseerde diefstal in de wegtransportsector.

Drs. Jos Kuppens (Advies- en Onderzoeksgroep Beke)

Diefstal in de wegtransportsector is een veel voorkomend probleem in Nederland. De laatste jaren bestaat er dan ook vanuit de branche, justitie en de overheid toenemende aandacht om dit fenomeen te reduceren (Kuppens e.a. 2006). Veelal luidt de conclusie dat vrachtwagens een te eenvoudig doelwit vormen voor dieven. De verantwoordelijkheid voor preventie wordt vooral bij de transporteurs gelegd. Maar voor het reduceren van de voorsprong van dieven is het beter om samen te werken. Een ketengerichte aanpak vanuit de branche, verladers, verzekeraars en overheid kan het gat met de kopgroep aanzienlijk verkleinen.

De goederenketen is een complex geheel met diverse actoren. Het eindproduct dat de consument bereikt gaat door de handen van producenten, verkopers en vervoerders. Verder dragen onder meer logistieke en financiële ondersteuning, op- en overslag, verzekeraars, overheden en brancheorganisaties bij aan de goederenstroom. Nieuwe ontwikkelingen zoals toenemende onderlinge concurrentie tussen bedrijven, de toename van productiekanalen, een toenemende diversiteit in consumptiegoederen en internationalisering dragen ook bij aan deze complexiteit. Binnen deze goederenketen is het goederenvervoer een gemakkelijk doelwit voor diefstal. Naarmate andere branches (banken, juweliers en tankstations) zich meer zijn gaan beveiligen, is de aandacht van dieven verlegd naar de relatief slecht beveiligde wegtransportsector.

Vrachtwagen- en ladingdiefstal

In tegenstelling tot georganiseerde autodiefstal (Ferwerda e.a. 2005) is vrachtwagendiefstal voornamelijk nationaal georiënteerd. Vrachtwagens zijn door hun omvang ook lastiger af te zetten in het buitenland dan auto's. Bovendien vormt het vervoermiddel zelf niet de eerste prioriteit: dieven zijn vooral geïnteresseerd in de lading. Vrachtwagens worden daarom vaak weer leeg teruggevonden. Daar waar het de dieven wel te doen is om de vrachtwagen, gaat het voornamelijk om het faciliteren van andere diefstallen met het gestolen transportmiddel. Als dieven zich alleen richten op de lading, dan kan deze ook ter plekke uit de vrachtwagen worden overgeladen naar een (gestolen) transportmiddel. Ingesneden en weer gerepareerde zeilen van zeilentrailers zijn de stille getuigen van 'inkijkoperaties'. Dit laatste fenomeen geeft ook het incidentele karakter weer van veel ladingdiefstallen; vaak blijkt het een kwestie van *trial and error*. Daarnaast zien we echter ook dat interne informatie van medewerkers van transportondernemingen een rol speelt.

Diefstal in de wegtransportsector ligt gevoelig en wordt daarom niet in alle gevallen geregistreerd. Het komt voor dat transporteurs een diefstal verzwijgen vanwege de aanname dat dit een slechte naam oplevert. Ook kunnen douaneheffingen of claims van opdrachtgevers en verzekeraars hierbij een rol spelen. Vaak gaat het dan wel om de kleinere diefstallen,

want de aangiftebereidheid neemt evenredig toe met de omvang van de schade en de zwaarte van het misdrijf. Volledige registratie van incidenten kan preventief werken, al was het maar omdat er beter zicht ontstaat op diefstallocaties en -methoden.

Herkomst en organisatiegraad van dieven

Er bestaan indicaties dat voornamelijk autochtonen zich richten op vrachtwagen- en ladingdiefstallen. In enkele gevallen was sprake van Litouwse betrokkenheid. Dadergroepen bewegen zich voornamelijk binnen een regionaal gebied. Dit wil overigens niet zeggen dat er geen grensoverschrijdende diefstal plaatsvindt; regelmatig vinden diefstallen in België en Duitsland plaats. De kennis van de politie blijft in het algemeen beperkt tot stelersgroepen, ondanks het gegeven dat zich in de *hotspot* van ladingdiefstal, het zuiden van Nederland, veel helers bevinden. Dit heeft ook te maken met het internationale wegtransport, dat Nederland voornamelijk via de as Rotterdam - Noord-Brabant en Rotterdam - Limburg aandoet. In zoverre blijft de kennis over de mate van georganiseerdheid van criminelen dus beperkt tot alleen de dieven.

De organisatie van vrachtwagen- en ladingdieven is veelal gebaseerd op een gemeenschappelijke woonwagenerachtergrond en familiebanden. Dit wil niet zeggen dat 'externen' geen deel uitmaken van een bende. Zo zijn er voorbeelden van junks die bij diefstal worden ingezet en vervolgens worden uitbetaald in drugs. De organisatiegraad is over het algemeen minder hoog dan bij georganiseerde autodiefstal; hoewel er regelmatige sprake is van hoofdmannen, vervullen de leden van dadergroepen soms meerdere functies. Indien nodig wordt een vaste kern stelers aangevuld met tijdelijke 'oproepkrachten'. In het algemeen zijn de meer georganiseerde dievenbendes inventiever in hun afschermingsmethoden.

Preventieve ketenaanpak

Hiervoor zijn enkele elementen genoemd die diefstal in de wegtransportsector voor een deel typeren. In één zin gaat het om het incidentele karakter van weinig professioneel georganiseerde daders en slecht geregistreerde diefstal op bekende hotspots bij een gemakkelijk te raken sector. Deze mix van factoren valt te bestrijden, maar niet alleen vanuit het wegtransport zelf. Tot op heden leggen de ketenpartners de (financiële) verantwoordelijkheid voor diefstalreductie vooral bij de transporteurs. Door de versplintering in grote en kleine bedrijven enerzijds en hun soms zwakke bedrijfseconomische speelruimte anderzijds heeft een effectieve aanpak voor transporteurs geen prioriteit. Daarom zullen zij in eerste instantie ook de gemakkelijkst te verwezenlijken manieren van preventie moeten kiezen. Een voorbeeld van een eenvoudige en kostenarme maatregel is het konvooirijden op verre bestemmingen om solitaire ritten te voorkomen. Kansen voor de aanpak liggen ook bij de andere zwaargewichten in de goederenketen. Zo kan een producent al tijdens het productieproces een goederenvolgsysteem aan het product koppelen. Een voorbeeld hiervan is het elektronisch merken van goederen (*tagging*). Daarnaast sanctioneren verzekeraars diefstalincidenten door soms hooguit een fractie van het verzekerde bedrag uit te keren, terwijl het verlagen van premies na een gesteld aantal diefstalvrije kilometers ook een mogelijkheid kan zijn. Een derde optie is het bevorderen van het uitwisselen van diefstalgegevens tussen verzekeraars en politie. Hiervoor bieden het verbeteren van aangiften van diefstal en de nieuwe Wet Politiegegevens (2007) goede perspectieven; (uitwisseling van) geregistreerde diefstal verbetert de kansen op succesvolle aanpak. De Waard (2004) gaat hierin verder. Hij stelt dat verplichte preventiesamenwerking, zogenaamde preventiedrang, de beste garantie is voor criminaliteitsreductie. Dit is voor de partijen in de goederenketen (nog) een te grote stap. Eerst moet het besef bij alle ketenpartijen groeien dat de diefstal in de wegtransportsector een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is. Pas dan kan worden aangehaakt bij het voortrazende dievenmilieu.

Het rapport *Zware jongens op de weg. Een onderzoek naar georganiseerde diefstal in de wegtransportsector* is te bestellen via: <http://www.beke.nl>. Het

onderzoek komt voort uit de eerste afspraak van het convenant Aanpak Criminaliteit Wegtransportsector. Het convenant beoogt een reductie van de wegtransportcriminaliteit met 25 procent in 2008. Het onderzoek is gebaseerd op deskresearch, interviews en bijeenkomsten met experts, casusanalyse van twaalf politieonderzoeken en een sectororiëntatie.

Literatuur

Ferwerda, H., N. Arts, E. de Bie, I. Van Leiden. 2005. *Georganiseerde autodiefstal: kenmerken en achtergronden van een illegale branche in beeld gebracht*. Amsterdam: SWP.

Kuppens, J., E. de Vries Robbé, I. van Leiden, H. Ferwerda. 2006. *Zware jongens op de weg. Een onderzoek naar georganiseerde diefstal in de wegtransportsector*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.

Waard, J. de. 2004. 'Toekomst van preventie' SEC. *Tijdschrift over samenleving en criminaliteitspreventie* 18 / 3: 18-21.

Charons wisselgeld. Internationale samenwerking in ontnemingszaken.

Hans Moors (IVA Beleidsonderzoek en Advies en lector integrale veiligheid, Avans Hogeschool)

Georganiseerde criminaliteit draait om geld en kent geen grenzen. Groepen werken systematisch en zijn in staat om hun misdaden, aldus de Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, 'op betrekkelijk effectieve wijze' af te schermen. Die betrekkelijkheid schuilt er in dat criminele activiteiten zich goeddeels afspelen langs de oevers van de Styx, aan de grens van de onderwereld, maar altijd aan de bovenwereld raken. Criminelen die in georganiseerd verband opereren hebben die bovenwereld nodig. In fysieke zin, omdat zij moeten kunnen beschikken over locaties en transactiepunten om illegale activiteiten uit te voeren, maar ook – en dit aspect wordt in onderzoek doorgaans minder belicht – als een vorm van 'exposure'. Georganiseerde misdaad moet macht, rijkdom en kracht kunnen uitstralen. Daar is geld voor nodig. Geld heeft de onhebbelijke eigenschap om te verdwijnen, maar duikt vroeg of laat ergens weer op. Het vormt de schakel tussen onder- en bovenwereld, in klinkende munt, roerende of onroerende bezittingen. Wederrechtelijk verkregen voordeel is daarom traceerbaar. Het ligt dan ook voor de hand om georganiseerde misdaad te bestrijden door crimineel verworven bezittingen te ontnemen.

Afsluende wet- en regelgeving

De groeiende aandacht sinds de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw voor fenomenen als (internationale) drugs- en mensenhandel, andere vormen van georganiseerde criminaliteit en het witwassen van misdaadgeld, heeft ertoe geleid dat niet alleen in Nederland, maar ook in veel andere landen én op Europees niveau, de mogelijkheden van ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel zijn geaccentueerd. Terzijde kan bovendien worden gewezen op de toenemende aandacht voor de bestrijding van terrorisme. Eén van de wapens in deze strijd is het bevriezen van vermogensbestanddelen die mogelijk verband houden met terroristische activiteiten. Het is aannemelijk dat de kennis en ervaring die bestaat op het terrein van de internationale samenwerking bij de ontneming van misdaadgeld relevant is voor en ingezet kan worden bij de internationale samenwerking op dit deelterrein van de strijd tegen terrorisme. De vraag of terroristische organisaties daadwerkelijk gebruik maken van misdaadgeld is voornamelijk echter onvoldoende beantwoord.

Ontneming is in Nederland het zwaarste strafrechtelijke instrument om crimineel vermogen af te nemen. In enkele rechtsstelsels, waaronder dat van het Verenigd Koninkrijk, is het ook mogelijk dat buiten het verband van een strafzaak door de (civiele) rechter een confiscatiebeslissing wordt uitgesproken. Ontnemingszaken zijn – veelal strafrechtelijke, maar soms ook civielrechtelijke – procedures die kunnen uitmonden in een door de rechter opgelegde verplichting tot het afstaan van het vermogen dat

iemand door middel van strafbare feiten heeft vergaard. Deze verplichting wordt veelal aangeduid als ontnemings sanctie of confiscatiebeslissing. Het kan daarbij gaan om de verplichting tot het betalen van een geldbedrag aan de overheid, of de verplichting tot het afstaan van voorwerpen die de opbrengst van één of meer strafbare feiten belichamen. In de regel wordt de ontnemings sanctie in een strafzaak opgelegd naar aanleiding van een veroordeling wegens het begaan van één of meer strafbare feiten. In Nederland vormt de ontnemingszaak een zelfstandig vervolg op de strafzaak. In sommige andere landen vormt de ontnemingszaak geen (semi)zelfstandige procedure, maar is het een integraal onderdeel van de strafzaak.

De Nederlandse ontnemingswetgeving is per 1 maart 1993 in werking getreden en heeft de nodige opstartproblemen gekend. Veel van die problemen zijn intussen opgelost, dankzij een toenemende ervaring met de wetgeving en door de wet 'aanpassing ontnemingswetgeving' die op 1 september 2003 van kracht werd. Nederland en veel andere landen beschikken op het ogenblik over een wettelijke basis voor diverse vormen van internationale samenwerking bij de ontneming van misdaadgeld. Deze wetgeving, in combinatie met diverse verdragen en internationale initiatieven, vormt een goede juridische basis voor internationale samenwerking.

Falende praktijk

IVA Beleidsonderzoek en Advies deed in opdracht van het WODC onderzoek naar de knelpunten in de internationale samenwerking in ontnemingszaken (Moors & Borgers 2006; Borgers, Moors & Simmelink 2006). Er zijn weinig juridische knelpunten geconstateerd. Wel blijkt de Europese regelgeving nog onvoldoende geïmplementeerd in het nationale recht, vooral voor het waarborgen van een efficiënte uitvoeringspraktijk. De huidige regelgeving voorziet onvoldoende in normen voor de inkleding van rechtshulpverzoeken met betrekking tot ontneming. Op Europees niveau blijkt de aandacht voor de praktische aspecten van internationale samenwerking in ontnemingszaken de afgelopen jaren verslapt en het toezicht op de naleving van de regelgeving is beperkt.

De knelpunten situeren zich bij uitstek in de organisatie van de praktijk van samenwerking. Een aantal knelpunten komt regelmatig voor. Het betreft de onvoldoende onderbouwing en inkleding van rechtshulpverzoeken, taal- en cultuurgerelateerde problemen, de traagheid van procedures en doorlooptijden, alsmede de beperkte transparantie ten aanzien van de voortgang en de omvang van de beslaglegging. Internationale en Europese regelgeving schrijft de tussenkomst van centrale autoriteiten voor, maar op uitvoerend niveau bestaat kritiek op hun trage, niet-communicatieve functioneren. Succesvolle samenwerking blijkt vooral afhankelijk te zijn van persoonlijke contacten. Opvallend is de geringe concrete bijdrage van internationale organisaties (Europol, Interpol, Eurojust). Het ontbreken van heldere afspraken over bewaring en beheer van geld en goederen, en over de verdeling van opbrengsten uit ontneming is eveneens een knelpunt gebleken.

Het onderzoek wijst voorts op het gebrek aan kennis van en ervaring met de rechtsstelsels en ontnemingspraktijk van andere landen. Verworven expertise wordt nauwelijks verankerd in de betrokken politieke en justitiële organisaties. De veelal lange doorlooptijd van rechtshulpverzoeken leidt zelfs tot een verlies aan kennis en contacten. Ten slotte moet worden benadrukt dat – ondanks de toegenomen aandacht voor grensoverschrijdende misdaad – internationale ontnemingszaken in Nederland weinig prioriteit krijgen. De reden hiervan is dat er niet of nauwelijks sprake is van een eenduidige visie op het belang van ontneming – en internationale samenwerking op dat terrein – in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit. Gebrekkige registratie en de tekortschietende kwaliteit van de bestaande registratiesystemen leidt bovendien tot een beperkt zicht op de praktijk van samenwerking. Succesvolle uitvoering van confiscatiemaatregelen in het buitenland raakt hierdoor in het gedrang.

Stand van zaken

Deze constatering leidt tot de slotsom dat de afgelopen tien jaar weinig is verbeterd op het vlak van samenwerking in internationale ontnemingszaken. Dat is vooral – en nog steeds – toe te schrijven aan de organisatie hiervan op *nationaal* niveau. Dat er wel behoefte is aan een soepeler en efficiënter samenwerking blijkt uit de oprichting (in september 2004) van het informele Camden Assets Recovery Interagency Network (CARIN), een initiatief van onder andere het Nederlandse Bureau Ontnemingswetgeving van het Openbaar Ministerie (BOOM). En de teleurstellende 'opbrengst' van internationale ontnemingszaken tot dusverre, maakt duidelijk dat het wegnemen of verminderen van de knelpunten in de internationale samenwerking in ontnemingszaken nog de nodige inzet vergt van politiek, justitie en politiek om prioriteiten te stellen, bestuurlijke en organisatorische knopen door te hakken, de ontwikkeling, de uitwisseling en het behoud van expertise en netwerken te organiseren en de kwaliteit van de uitvoering en het toezicht daarop te verbeteren.

Voor meer informatie zie

Borgers, M.J., J.A. Moors, J.B.H.M. Simmelink. 2006. *Internationale samenwerking in ontnemingszaken*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
Moors, J.A., M.J. Borgers. 2006. *Knelpunten in de internationale samenwerking in ontnemingszaken*. Den Haag/Tilburg: WODC/IVA Beleidsonderzoek en Advies.

Onderzoek in het buitenland

Impressie van het 8e Cross-border Crime Colloquium (Tallinn, mei 2006)

Mr. Dr. Maarten van Dijk (Universiteit Tilburg)

Op 21 mei 2006, aan de vooravond van het wereldkampioenschap voetbal, werd het startschot gegeven voor een nieuw Cross-border Crime Colloquium. Ditmaal 'aangevoerd' door weer een nieuw team van organisatoren, bestaande uit gastclub University of Tartu, vaste projectpartner Universiteit van Tilburg, en voor deze gelegenheid speciaal toegevoegd: het EU Twinning Project Nederland – Estland. Als spelershok voor dit internationale treffen was gekozen voor het Olympia Hotel in de hoofdstad van Estland, Tallinn. Daar maakte de spelersgroep zijn opwachting: een internationale selectie van academici en beroepsbeoefenaars uit de praktijk van handhaving en toezicht. Vertegenwoordigde landen: Estland, Litouwen, de Oekraïne, Finland, Noorwegen, Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

De gekozen titel van dit Cross-border Crime treffen was 'The organisation of crime-for-profit and its social environment in Europe'. De presentaties bestonden voor het merendeel uit de weergave van bevindingen van empirisch onderzoek naar diverse vormen van georganiseerde criminaliteit: het witwassen van criminele gelden, illegale sigaretten- en alcohol-smokkel, corruptie in de farmaceutische industrie van de Oekraïne, mensenhandel en mensensmokkel. Daarnaast waren er enkele presentaties over handhaving en toezicht: financieel rechercheren in Estland, anti-witwasmaatregelen in Holland Casino, Europa's derde witwasrichtlijn, het toezicht op Anti Money Laundering (AML) compliance en het monitoren van corruptie in Litouwen.

In het korte bestek van deze impressie worden, als in een wedstrijdsamenvatting, slechts enkele hoogtepunten besproken. De aftrap bestond – na een inleidend woord van de diverse organisatoren en gastheren – uit enkele presentaties over de totstandkoming van anti-witwasregelgeving en de implementatie daarvan in de politiepraktijk in Estland. Uit presentaties van onder andere de heren Beens (Twinning project en KLPD), Vahrta (van het Estlandse 'MOT') en Van Esveld (Twinning Project en VU) bleek dat Estland hard op weg is haar regelgeving en toezicht op naleving daarvan in overeenstemming te brengen met de internationale

standaarden, zoals bevorderd door onder meer the Financial Action Task Force on Money Laundering, de Verenigde Naties en de Raad van de Europese Unie. Nederland heeft intussen al heel wat meer ervaring op het gebied van de anti-witwasmaatregelen. Bij ons, zo bleek uit de presentaties van onder andere Van Kastel (Holland Casino's) en Tilleman (Bureau Financieel Toezicht), is men vooral bezig de handhaving en het toezicht aan te passen aan de derde EU richtlijn. Deze richtlijn werd tijdens het Colloquium van toelichting voorzien door Dhr. Rietrae (Europese Commissie DG Uitbreiding). Alle regelgeving ten spijt, het daadwerkelijk achterhalen van hoe en hoeveel er wordt witgewassen is geen sinecure, aldus Van Duyne (Universiteit van Tilburg). Hij presenteerde de eerste voorlopige resultaten van een onderzoek naar misdaadbestedingen en ontnemingszaken.

De presentaties over het thema sigarettensmokkel leverden een uiteenlopend beeld op van de activiteiten in die misdaadmarkt. Markina (University of Tartu) presenteerde een macro-economische analyse van het consumptieve verbruik en de sluikehandel in illegale sigaretten in Estland. Von Lampe (Freie Universität Berlin) schetste op basis van een studie van Duitse zaakbeschrijvingen een complexe smokkelorganisatie, waarin de eigenlijke organisatoren met tussenpersonen een net van dwaalwegen creëerden om zo de sporen van de eigen betrokkenheid te doen vervagen. De complexiteit van deze organisatie stond in schril contrast met de bevindingen van Van Dijck (Universiteit van Tilburg) die aan de hand van een Nederlandse zaaksanalyse beschreef hoe in Nederland de sigarettenhandelaren doorgaans op niet al te ingewikkelde wijze te werk gaan. Sigarettensmokkel toont het beeld van een gefragmenteerde handelsketen, waarin overwegend kleinere groepjes steeds in een klein deel van die keten werkzaam zijn.

Een soortgelijke kleinschalige en gefragmenteerde werkwijze is terug te vinden in de Noorse alcoholsmokkel, zoals gepresenteerd door Johansen (University of Oslo). Wat in Noorwegen is veranderd ten opzichte van voorbije jaren, is dat er tegenwoordig meer drank van buitenlandse herkomst wordt binnengesmokkeld en dat er minder dan voorheen op eigen bodem illegaal wordt gestookt. Van professionalisering in de zin van schaalvergroting is echter geen sprake, aldus Johansen.

Aromaa (HEUNI) schetste in enkele grote lijnen de Europese en mondiale mensenhandelstromen, daarbij aantekendend dat een omvangsschatting ten zeerste wordt bemoeilijkt door een gebrek aan kwantitatieve en internationaal vergelijkbare data. Dit bezwaar geldt ook voor het onderzoek naar een aanverwante misdaadmarkt betreffende mensensmokkel. Spencer (University of Manchester) spreekt in dit verband overigens liever van 'illegale migratie diensten'. Hij bracht de gestage groei in illegale migratie en het misbruik dat daarvan wordt gemaakt door mensensmokkelaars in het licht van de steeds verder aangescherpte migratieregulering, die het 'Fortress Europe' tot een zeer ontoegankelijke vesting maken (althans voor wie de legale weg bewandelt).

Het duale karakter van de verhouding tussen 'dienstverlener' en 'dienstafnemer', die aan de kant van de 'klant' het midden houdt tussen slachtofferchap en contractuele verbintenis, is kenmerkend voor zowel mensenhandel als mensensmokkel. Een soortgelijke dualiteit vinden we ook terug in de door Markovskaya (Cass Business School) besproken corruptie in de farmaceutische industrie in Oekraïne. Op lange termijn zijn de gevolgen voor het farmaceutisch bestel zonder twijfel zeer schadelijk, maar op korte termijn lijkt de corruptie voor de direct betrokkenen ook wel voordelen te bieden, bijvoorbeeld in de vorm van (onwettige) kortingen op dure medicijnen.

In Litouwen worden pogingen ondernomen om periodiek de stand van zaken rond corruptie te meten. Dobrynynas (Transparency International Lithuania Office) beschreef de daartoe ontwikkelde corruptie-monitor. Hoewel corruptie nog wijdverbreid is in Litouwen, ziet het merendeel van de bevolking corruptie als een ernstig probleem dat met zware middelen dient te worden aangepakt. Veel van zijn landgenoten delen het standpunt van Dobrynynas, dat corruptie een belangrijk struikelblok is voor verdere integratie in de EU.

De brede verzameling thema's, waarbinnen witwassen en sigarettensmokkel door een grotere vertegenwoordiging fungeerden als rode draad, gaf aanleiding tot levendige discussie. De 'bal' werd goed heen en weer gespeeld, niet in de laatste plaats door het optreden van gastheer Jan Beens, die de aanwezigen met kernachtige stellingen uitdaagde zich kritisch in de discussie te mengen. Dat zich inderdaad een kritische discussie ontspon, werd mede in de hand gewerkt doordat de wind uit verschillende richtingen waaide: de opvattingen van beleidsmakers en praktijkmensen stonden soms haaks op de standpunten van de aanwezige wetenschappers. Discussiepunten betroffen onder meer de aard en de omvang van de dreiging van misdaadgeld voor de samenleving en voor de Europese economieën, en de verhouding tussen vergaande bevoegdheden voor opsporings- en handhavingsautoriteiten enerzijds en de mate van rechtsbescherming tegen inbreuken op burgerrechten anderzijds. Al met al blikte de organisatie terug op een geslaagd colloquium.

Zie voor meer informatie: <http://www.cross-border-crime.net>. Een redactieraad is geformeerd om een selectie van bijdragen te bundelen in een boek. Dit boek zal naar verwachting worden uitgebracht in de late zomer van 2007. Binnenkort laat zich echter al de publicatie tegemoet zien van het boek met bijdragen aan het voorgaande Colloquium, dat in oktober 2005 plaatsvond in Sarajevo. Dit nieuwste boek in de Cross-border Crime Colloquium-reeks zal getiteld zijn 'The organisation of crime for profit. Conduct, law and measurement'. Het eerstvolgende colloquium zal worden gehouden in Praag in de nazomer van 2007. Voor dit 9e colloquium zal binnenkort een 'Open call for papers' worden uitgevaardigd.

Signaleringen

Europol 2006. *Europol Annual Report 2005*. Europol: The Hague. Het 45 pagina's tellende jaarverslag van Europol met onder meer informatie over Europol prioriteiten, de analyse van (georganiseerde) misdaad, informatie management en 'corporate governance'. Verschillende succesverhalen over internationale samenwerking zijn opgenomen. Rapport is te vinden op <http://www.europol.eu.int/publications>

Europol 2006. *Europol Organised Crime Threat Assessment 2006*. The Hague: Europol. Eerste publieke versie van het rapport over de huidige en toekomstige dreiging van georganiseerde misdaad binnen de Europese Unie. Verschillende typen criminele organisatie worden beschreven. De inbedding in legale werelden en de sterke internationale dimensie van georganiseerde misdaad, hindert een effectieve bestrijding. Rapport is te vinden op <http://www.europol.eu.int/publications>

Kanellis et. al (eds.) 2006. *Digital Crime and Forensic Science in Cyberspace*. London: Idea Group Publishing.

Bundel waarbij in een beperkt aantal artikelen het ontstaan van cybercrime en de motieven van daders in cyberspace beschreven (met speciale aandacht voor cyber aanvallen (hackers, terrorisme, etc.)). Maar de meeste bijdragen handelen over de legale en technische aspecten van digitaal forensisch onderzoek: de kunst om digitaal bewijs te verzamelen om mogelijke daders te kunnen vervolgen.

Korf, D.J., T. Decorte, E.R. Kleemans, T. Boekhout van Solinge (red.). 2006. Drugs en drugshandel in Nederland en België. Themanummer *Tijdschrift voor Criminologie* 48 (2).

Themanummer over drugs en drugshandel in Nederland en België met een overzicht van onderzoek en beleid op dit gebied en een overzicht van 25 jaar drugsbeleid. Verder bijdragen over het strafrechtelijk beleid, het aanbod van cannabis, heroïnesmokkel en de betrokkenheid van Turkse criminele verbanden, en de productie van en handel in XTC.

Liempt, Ilse van 2006. *Navigating borders: an inside perspective into the process of human smuggling*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Dit binnenkort te verschijnen proefschrift handelt over mensensmokkel. Gebaseerd op biografische interviews met gesmokkelde migranten in Nederland, laat de studie zien dat onderliggende oorzaken, de manier waarop de reis plaatsvindt alswel de uitkomst van mensensmokkelprocessen aanzienlijk kunnen verschillen. Door een perspectief van binnenuit te kiezen wordt duidelijk dat gesmokkelde migranten geen passieve rol spelen.

Neve, R., Vervoorn, L., Leeuw, F., Bogaerts, S. 2006. *Eerste inventarisatie van contraterroreismebeleid: Duitsland, Frankrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, en de Verenigde Staten - 'research in progress'*. Den Haag: WODC.

Dit rapport bevat een overzicht van beleid, beleidsmaatregelen (waaronder wet- en regelgeving) en de effecten van beleidsmaatregelen met betrekking tot de aanpak van terrorisme in de Europese Unie en de VS. Voor dit onderzoek is samengewerkt met onderzoekers in Duitsland, Frankrijk, Spanje, Italië en de Verenigde Staten. Er is, uitsluitend op basis van open bronnen, een inventarisatie van maatregelen gemaakt op een negental beleidsterreinen. Hieraan vooraf gaat een beknopte schets van de ontwikkeling van het contraterroreismebeleid en eerdere ervaringen met terrorisme in de onderzochte landen. Rapport is te vinden op <http://www.wodc.nl>

Ruggiero, V. 2006. *Understanding political violence. A criminological analysis*. Berkshire: Open University Press.

De auteur introduceert politiek geweld in de context van sociologische en criminologische debatten. Ruggiero onderscheidt politiek geweld vanuit de 'onderbuik' en vanuit de elite van de samenleving en baseert zich hierbij vooral op Europese casuïstiek. Het slothoofdstuk onderzoekt de recente ontwikkeling van een 'criminologie van de oorlog' en houdt een pleidooi voor een algemeen staakt-het-vuren en een criminalisering van oorlog, de meest extreme vorm van institutioneel geweld.

Singer, P.W. 2004. *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press.

In dit boek schetst de auteur een gedetailleerd verslag van de (wijdere betekenis) van de geprivatiseerde militaire industrie. Deze privatisering van oorlog biedt ruimte voor nieuwe mogelijkheden om oorlogen te voeren. Tegelijkertijd constateert de auteur dat de introductie van het 'winstmotief' op het slagveld verontrustende vragen met zich meebrengt voor de democratie, de ethiek, mensenrechten en internationale veiligheid.

Spapens, T. 2006. *Interactie tussen criminaliteit en opsporing. De gevolgen van opsporingsactiviteiten voor de organisatie en afscherming van xtc-productie en -handel in Nederland* Antwerpen: Intersentia.

Studie over de relatie tussen georganiseerde misdaadbestrijding en de reacties vanuit criminele organisaties. Passen criminele organisaties zich aan nieuwe opsporingsmethoden aan of blijven alleen die criminele organisaties over die zich het best kunnen afschermen? Op basis van een casus - de xtc-productie en -handel in Zuid-Nederland (1996-2004) gaat de auteur in op de vraag hoe de groepen die zich met deze vorm van misdaad hebben beziggehouden, tot stand zijn gekomen en hoe zij het feitelijke criminele bedrijfsproces hebben uitgevoerd.

Tijhuis, A.J.G. 2006. *Transnational crime and the interface between legal and illegal actors. The case of the illicit art and antiquities trade*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Proefschrift over de verbanden tussen legale en illegale actoren rondom transnationale misdaad. Ingegaan wordt op typen interfaces en op individuen, organisaties en jurisdicties die kunnen functioneren als interface. Er wordt een theoretisch model ontwikkeld, het lock model, dat vervolgens wordt toegepast in een empirische studie van de illegale kunst- en oudhedenhandel.

Unger, B., M. Siegel, J. Ferwerda, W. de Kruijf, M. Busuioic, K. Wokke and G. Rawlings. 2006. *The amounts and the effects of money laundering. Report for the Ministry of Finance*. Utrecht: Utrecht School of Economics. Onderzoeksrapport door team van Nederlandse en Australische onderzoekers over de omvang en empirische effecten van 'witwassen' van gelden in Nederland. "Money launderers have no tattoos but wear ties", luidt één van de bevindingen van Unger et al.. Rapport is te vinden op <http://www.minfin.nl>

CIROC-studiedagen

- **Woensdag 20 december 2006** – 'East meets West': de export van westerse georganiseerde criminaliteit naar Oost-Europa en vice versa.
- **Woensdag 21 februari 2007** - Italiaanse maffia en afpersing.
- **Woensdag 9 mei 2007** – Luchthavens.

COLOFON

Redactie: dr. E.R. Kleemans en dr. R. Staring

CIROC

Vrije Universiteit Amsterdam
Kamer 5A-42,
De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam
email: ciroc@rechten.vu.nl

Tel: +31 (0) 20 598 6231

<http://www.ciroc.nl>